

**SOME FEATURES OF EDUCATION OF REGIONAL POLICY IN
HUNGARIAN HIGHER EDUCATION IN THE EARLY 2010s**

**A TERÜLETFEJLESZTÉSI KÉPZÉS EGYES JELLEMZŐI A HAZAI
FELSŐOKTATÁSBAN A 2010-ES ÉVEK ELEJÉN**

Pál SZABÓ

Eötvös Loránd University, Department of Regional Science
Address: Pázmány P. st. 1/C, 1117, Budapest, Hungary
Phone: +36-1-372-2500/1746
E-mail: szabopalpeter@t-online.hu

János GYURKOVICS

University of Szeged, Institute of Economics and Economic Development
Address: Kálvária sgt. 1., 6722, Szeged, Hungary

Tamás JANCsó

Eötvös Loránd University, Department of Social and Economic Geography
Address: Pázmány P. st. 1/C, 1117, Budapest, Hungary
Phone: +36-1- 3722500/1756
E-mail: jancsotomi@gmail.com

Miklós LUKOVICS

University of Szeged, Institute of Economics and Economic Development
Address: Kálvária sgt. 1., 6722, Szeged, Hungary
Phone: +36-62-546-908
E-mail: miki@eco.u-szeged.hu

János SCHWERTNER

Eötvös Loránd University, Department of Social and Economic Geography
Address: Pázmány P. st. 1/C, 1117, Budapest, Hungary
Phone: +36-1- 322500/1755
E-mail: schw.j@t-online.hu

A TERÜLETFEJLESZTÉSI KÉPZÉS EGYES JELLEMZŐI A HAZAI FELSŐOKTATÁSBAN A 2010-ES ÉVEK ELEJÉN

SOME FEATURES OF EDUCATION OF REGIONAL POLICY IN HUNGARIAN HIGHER EDUCATION IN THE EARLY 2010s

Keywords: regional development, higher education

Abstract

This paper is based on the lectures held at the conference of the Hungarian Society of Regional Science (2013, Kaposvár, Section: „The knowledge of EU regional policy in higher education”) on the one hand, and on the other hand it is based on studies and data of the education of regional policy experts. The aim of this paper is to give information about some current general and local specifics of the education of regional policy experts in Hungary.

Kulcsszavak: területfejlesztés, felsőoktatás

Összefoglaló

Jelen tanulmány részben a Magyar Regionális Tudományi Társaság 2013. évi vándorgyűlésének (<http://www.mrtt.hu/hu/vandorgyules2013kaposvar.html>) „Az Európai Unió fejlesztéspolitikai ismeretei a felsőoktatásban” szekciójában elhangzott előadásaira és az ezekből helyben kialakult szakmai beszélgetésekre, részben szakirodalmi feldolgozásra és adatgyűjtésre, -elemzésre épül. A munka célja, hogy aktuális képet adjon a hazai területfejlesztés oktatásának egyes jellemzőiről, és néhány helyi képzési sajátosságot is bemutasson az oktatók szemszögéből.

BEVEZETŐ

Magyarországon a területfejlesztés oktatása az 1990-es évektől nagy teret kapott, és különböző szakmai továbbképzések mellett több intézményben megkezdődött szakirányként vagy tantárgyakként az ismeretek átadása. Az Európai Unióhoz való csatlakozás generálta munkaerő-piaci kereslet révén később a szerepe tovább nőtt, és napjainkra már számos helyen, számos formában lehet elsajátítani a területfejlesztés, regionális politika elméleti és gyakorlati ismereteit. A következőkben arra vállalkozunk, hogy a képzés néhány jellemzőjét feltárjuk, valamint két példán keresztül bepillantást adjunk egyes konkrét formáiba.

A HÁTTÉR

Horváth Gyula a területfejlesztés korábbi oktatásáról írja, hogy „A terület- és településfejlesztési szakértők ismereteiket a 80-as évek végéig csak a gyakorlatból

meríthették, szervezett képzésük Magyarországon nem volt. A szakma egyes részterületeit különböző felsőoktatási intézményekben oktatták ugyan, de mindenütt csak az alapszakhoz szükséges speciális ismeretek keretei között.” (1994, 231). Ezek közül többen kiemelik a hetvenes évektől a Politikai Főiskolán folyt posztgraduális területfejlesztési képzést (Tatai 2005, Rechnitzer 2006, Vidéki 2010). Horváth (1994) úgy látja, hogy Nyugat-Európában, majd Magyarországon is a gazdasági és a politikai hatalom decentralizálása ösztönözte a regionális fejlesztés és politika térnyerését az egyetemi képzésben. A rendszerváltás után ez kezdetben posztgraduális képzési formában folyt (például a Pécsi Tudományegyetemen, Budapesten az ELTE Társadalomtudományi Karán), amelyekre később nappali képzés épült.

A kilencvenes években három fő tényező járult hozzá a területfejlesztési tartalmú képzés térnyeréséhez:

1. Általánosságban a tér, a területi különbségek a hazai elit gondolkodásában jelentősen felértékelődött (pl. a választások területi elemei, a megjelenő munkanélküliség területi különbségei, vagy a befektetők területi ítéletei miatt). Ennek megfelelően a hazai tudományos szférában is a társadalmi és gazdasági tartalmú tértudományok serkentőleg hatottak a közgazdaságtan, szociológia, politológia világára.
2. A piacgazdaság működésével megteremtődtek a területfejlesztés klasszikus, európai formájának alapjai, és a hazai területfejlesztés rendszerváltozás utáni éledése, kifejezetten a szakpolitika céljainak, eszközeinek, valamint kiemelten az új intézményrendszerének törvényi úton (1996. évi XXI. tv.) történő kialakítása és fizikai megjelenése, növekvő területfejlesztési szakemberigényt generált. Ezzel együtt a hazai magánszféra is felfigyelt erre a területre, és egyre több cég profiljában jelent meg a területfejlesztés, majd idővel munkatársaik között az immár területfejlesztői végzettséggel rendelkezők.
3. „Ahogy közeledett Magyarország uniós csatlakozása és ismertté vált, hogy a regionális politika egyik súlypontja lesz a támogatásoknak, úgy növekedett az érdeklődés a szakma iránt” (Rechnitzer 2006, 75), és az Európai Unióhoz való csatlakozást megelőző felkészülési munka (például a Phare program) erősen generálta a keresletet. Az Európai Unió csatlakozás közeledtével olyan mértékű forrásbővülés víziója, majd később valósága következett be, amely számos szinten igényelte a területfejlesztői ismereteket.

A területfejlesztők szakmai köre így egyre bővült, de többen nem nappalis képzésben, hanem posztgraduális formában tanultak, vagy a szakirodalomból és a gyakorlatból szereztek jártasságot.

A 2000-es években a hazai finanszírozású területfejlesztés gyengült, viszont az Európai Unióhoz való csatlakozással új, sokkal gazdagabb perspektívák nyíltak a szakma előtt: a tervezési dokumentumok elkészítése, a fejlesztések kidolgozása és pályáztatása, a támogatások lefuttatása, a hatásértékelés, illetve a pályázás, a projektmenedzsment is munkaerő-piaci keresletet generáltak a hivatalok és a magánszféra részéről. A területfejlesztés, mint sajátos részpolitika és gyakorlati tevékenység szakmai-tudományos gyökerein számos tudományterület osztozik (Nemes Nagy 2006, 72), így egyre több intézményben, egyre több formában jelent meg a területfejlesztés oktatása (nem beszélve az előretörő vidékfejlesztésről, vagy a feléledő városfejlesztésről, amelyekkel itt nem foglalkozunk). A területfejlesztői szakma gyűjtőhelye lett a különböző (leginkább földrajzi, közgazdasági, szociológiai) alapokról indulóknak, így a területfejlesztők diplomái elég sokfélék. Ehhez kapcsolódik, hogy bár voltak törekvések, de nem került korlátozásra ki űzheti a területfejlesztés; ez utóbbin kíván változtatni egy új rendelet (szakértők regisztrációja), amely a közel jövőben léphet életbe. A korlátozás az oktatásban, annyiban jelen van, hogy a képzések akkreditáción mentek át beindulásuk előtt, de a területfejlesztés oktatása azonban így is elég sokszínű lett.

2014-től új EU-ciklus kezdődik, amelyben a regionális (kohéziós) politika még mindig hangsúlyos, így nem mindegy kik elemeznek, kik terveznek és kik végzik a megvalósítást ezen a téren, és kik, mire és hogyan készítik fel őket.

KÉPZÉSI FORMÁK

Kísérletet tettünk a magyarországi felsőoktatásban zajló területfejlesztési képzések - megoldások adatainak összegyűjtésére és feldolgozására. Ez alapján 14 városban, 16 felsőoktatási intézményben, mintegy 50 szakon (szakirány, kurzus stb. formában) jelenik meg a területfejlesztés oktatása (valahol csak a vidékfejlesztés), és legalább 50 oktatója van a szakpolitikának. A sokféleségét mutatja, hogy a felsőoktatás tizennégy képzési területe közül négyben is megjelenik olyan képzés, amely legalább szakirány szinten kifejezetten területfejlesztő (vagy vidékfejlesztő) képzést takar:

Az agrárképzési területen van Gazdasági és vidékfejlesztési agrármérnök BSc, Tájépítész mérnöki MSc, Vidékfejlesztési agrármérnök MSc.

A gazdaságtudományok képzési területen van Regionális és környezeti gazdaságtan MA.

A társadalomtudományi képzési területén van Nemzetközi tanulmányok MA.

A természettudományi képzési területen van Földrajz BSc, Geográfus MSc szakirány.

Más képzésekben tantárgyi szinten jelenik meg a területfejlesztés oktatása. Különböző profilú karokon folyik az oktatás, egy településen akár különböző intézményekben, vagy akár ugyanazon egyetem, különböző karain (pl. ELTE TTK Geográfus MSc – ELTE TÁTK Nemzetközi tanulmányok MA, vagy SZTE TTK Geográfus MSc – SZTE GTK Regionális és környezeti gazdaságtan MA).

Érdemes lenne megvizsgálni, hogyan lehetne az együttműködéseket, az esetleges szinergiákat erősíteni, illetve a képzési profilokat megosztani. Szakmai kérdés az is, hogy több helyen folynak a felsőoktatási intézményekben felsőfokú végzettségi szintet nem biztosító területfejlesztő képzések, felsőoktatási szakképzés és szakirányú továbbképzés formájában. E képzések szerepét, és viszonyát az alapképzésekhez, mesterképzésekhez is érdemes lenne átgondolni.

A következőkben két képzést mutatunk be, az első esetben inkább az általános jellemzőkre, míg a másodiknál a módszertani lehetőségekre helyezve a hangsúlyt.

Az első az *Eötvös Loránd Tudományegyetem Természettudományi Kar Földrajz BSc és Geográfus MSc terület- és településfejlesztő ill. regionális elemző szakiránya*. A karon (egyidőben a többi tudományegyetem földrajzi szakterületével) 1993-ban indult útjának a földrajz tanári szak mellett az ötéves, osztatlan geográfusképzés, amelyen egyik választható szakirány a terület- és településfejlesztés volt. Később megjelent a szakpolitika részére szintén fontos szakembereket képző regionális elemző szakirány is.

A képzés a megváltozott törvényi szabályozás miatt (Bologna folyamat) jelenleg úgy fut, hogy Földrajz BSc-n (3 év) egy év általános képzés után lehet terület- és településfejlesztési, regionális elemző vagy természetföldrajzi szakirányt választani, viszont a Geográfus MSc-n (2 év) már a jelentkezéskor meg kell jelölni a szakirányt (terület- és településfejlesztő, regionális elemző, vagy más). A BSc szakra bekerülés nincs kötve előfeltételhez, az MSc esetében azonban bizonyos mennyiségű szaktantárgyi előképzettséget kell tudni felmutatni, vagy bepótolni.

A képzést a kínálati oldalról nézve elsőként, megállapítható, hogy jellegzetessége a földrajzi alapról indulás, és a teljes képzés során végig, kötelező vagy választható tárgyak formájában a társadalom- és gazdaságföldrajz, valamint a regionális földrajz megmarad. Ezeken túl rendkívül sokféle a tudományági kínálat, benne természetföldrajzi, föld- és társadalomtudományi alapok. A szakmai vonulatot a módszertani, elemzési, térképezési ismeretek, és a terület- és településfejlesztés témaköreinek tárgyai jelentik.

A két szakirány közötti különbség, hogy míg a regionális elemző szakirányon nagyobb hangsúlyt kap a téma elméleti és elemzői oldala (adatforrások, kvantitatív és kvalitatív elemzési módszertan stb.), addig a terület- és településfejlesztési szakirányon a téma szakpolitikai oldala a hangsúlyosabb.

Mindkettőre jellemző, hogy sokféle területi szinttel foglalkozik, azaz az EU, az országos, a regionális lépték és a helyi, települési szint is jelen van. A képzés elméleti része (előadások) mellett gyakorlatok is futnak (rövidebb-hosszabb elemzések készítése, valamint prezentációk előállítása, szakmai vitája, egyénileg vagy csoportosan egy-egy érdemi, valós kérdéskört érintő szakmai problémáról), valamint fontos része a képzésnek a BSc-n a nyári és évközi terepgyakorlatok, az MSc-n pedig a többhetes szakmai gyakorlat. (A terepi munka sokféle, a helyi gazdaságfejlesztéstől (pl. Pásztó, Sarród, Mórahalom, Vasvár, Szarvas, Lengyeltóti) a városfejlődési, -fejlesztési témákon át a különböző ágazati földrajzi jelenségek vizsgálatáig.) A képzés jellegzetessége még a számítástechnikai (térinformatikai programok, tematikus térképezés) és statisztikai módszerek hangsúlyos oktatása.

A területfejlesztési és elemzési ismereteket a tudományos minősítéssel rendelkező főállású egyetemi oktatók mellett - akik közül egyesek korábban a szakpolitikában is dolgoztak, valamint többen jelenleg is alkalmi szakértőkként vesznek részt benne - több külső szakértő is oktatja. Sajnos kevés az oktató a hallgatói létszámhoz viszonyítva, s mivel a képzési keretben egyszerre próbálnak tanárokat, tudományos kutatókat, szakpolitikához értőket kiképezni, így óhatatlanul megosztott figyelem jut a területfejlesztésre. Végezetül azt emelhetjük ki, hogy jellemző a szakmai sokszínűség, azaz a kurzusokon keresztül gyakorlatilag a terület- és településfejlesztési szakma minden szegmensét célozza az itteni szakemberképzés.

A keresleti oldalra jellemző, hogy többen azzal a céllal érkeznek már a kezdetekkor, hogy terület- vagy településfejlesztésben kívánnak majd a jövőben dolgozni. Néhányan sajnos azonban az alapján választanak, hogy a földrajz könnyű szaknak tűnik, majd pedig a szakon, mivel nincsenek tanári ambícióik, és nem vonzódnak a természetföldrajzhoz, kényszerként belefutnak a szakmába, vagy az elemzői, vagy a tervező-fejlesztő részébe. (Ráadásul az utóbbi évek tapasztalata, hogy a hallgatók egy részének az országismerete nagyon szegényes a hazai utazások élményének hiánya miatt, viszont egyrésztük profi világjáró.) A nagy hallgatói létszám és a szerény előszűrés miatt vegyes a mezőny, így különböző idő alatt, különböző eredményekkel fejezik be a szakot. A képzés sokszínű

jellegéből adódóan a diákoknak maguknak kell kialakítani - az érdeklődési körüknek megfelelően, az adott keretek között - a saját tanulmányi csomagjukat.

A szakmában való elhelyezkedés összességében sikeresnek minősíthető, bár tény, hogy nem mindenki jut szakmai álláshoz, és egyfajta lemorzsolódás is jelen van. Az évenkénti mintavételezés azt mutatja, hogy sokan – mindenekelőtt az egyetemen is jól teljesítők - azonban elhelyezkednek, az ELTE sajátos földrajzi helyzetéből és képzési profiljából adódóan egyrészt a különböző országos államigazgatási intézményekben, hivatalokban, azok háttérintézményeiben, másrészt pedig a magánszférában, a területfejlesztéshez (is) kötődő cégeknél.

A BSc-s hallgatóknál egyre gyakoribb a lokális, mikroregionális szintű szakpolitikába kerülés is. (A képzésről részletesebben (Tantervek): <http://to.ttk.elte.hu/> valamint <http://geogr.elte.hu>)

A másik képzés a *Szegedi Tudományegyetem Gazdaságtudományi Kar Gazdálkodás és menedzsment BA, Regionális és környezeti gazdaságtan MA* képzése. A Szegedi Tudományegyetem Gazdaságtudományi Karának képzési palettájában már a kezdetek (2000 óta) hangsúlyos szerep jutott a regionális tudomány oktatásának, amelynek keretében kapnak helyet a regionális politikával és területfejlesztéssel foglalkozó kurzusok is.

A korábbi ötéves képzések tapasztalataira építve ezek a tárgyak az alap- és mesterszakok tanterveibe is integrálásra kerültek. Az alapképzések közül gazdálkodás és menedzsment szakon választható tárgyként jelenik meg a területi tervezés című kurzus, míg a 2008 óta működő regionális és környezeti gazdaságtan mesterszakon több regionális politikával foglalkozó tárgy is elérhető kötelező vagy választható tantárgyként.

Az alapképzésre nincsenek többletként előírt belépési követelmények, azonban a regionális és környezeti gazdaságtan mesterszak esetében regionális gazdaságtani ismeretek szükségesek. Ezt a követelményt a saját karról érkező hallgatók automatikusan teljesítik, mert a regionális gazdaságtan mind három alapszakunk esetében kötelező tantárgy, azonban más karok hallgatóinak ezt pótolnia kell.

A karon a területfejlesztéssel kapcsolatos tárgyak oktatása keretében kiemelten törekednek az élményalapú oktatásra, vagyis az órák során a hallgatókat aktívan bevonják. Az oktató gyakorlati problémákat vet fel, gondolkodásra készíti a hallgatókat, közös ötletelést generál, melyet 5-10 perces csoportmunkákkal is kombinálni lehet. Ekkor az oktató inkább mentori szerepben, a hallgatók pedig egyenrangú brain storming partnerként vannak jelen. Ennek eredménye, hogy a hallgatók figyelnek arra, ami elhangzik, ugyanis

bármikor be kell tudniuk kapcsolódni a gondolatmenetbe, így pedig eredményesebben sajátítják el az anyagot.

Az alapképzésen futó területi tervezés című kurzus előadást és gyakorlatot egyaránt tartalmaz. Az előadások keretén belül a hallgatók megismerik a regionális politika és a területfejlesztés elméleti alapjait, míg a gyakorlatokon lehetőség nyílik a téma aktualitásainak feldolgozására egyéni vagy páros munka segítségével. A kurzus gyakorlati része két részből áll, amelyből az egyiket egy területfejlesztésben jártas külső szakértő vezet, ezzel a szakma gyakorlati oldalába betekintést biztosítva a hallgatóknak. A szeminárium utolsó három-négy alkalmán az oktatott ismeretek elmélyítése és a hallgatók készségeinek a fejlesztése érdekében workshopokat tartanak.

A workshopok szerepjáték szerűen kerülnek lefolytatásra, ahol a résztvevők egy fiktív területi egység fejlesztési stratégiáját és célrendszerét állítják össze. A hallgatók előre megkapnak egy helyzetelemzést az adott területi egységről, amelyet az óra előtt meg kell ismerniük, majd az első alkalommal különböző érdekcsoportok mentén csapatokba szerveződnek. A lehetséges csoportok a következők: helyi kormányzat, gazdasági szervezet/kamara, (felső)oktatás, egészségügy, civil szervezetek. A megalakuláskor minden csoport választ egy képviselőt, aki a viták során a csapat nevében felszólal és megpróbálja érvényesíteni az adott csoport érdekeit a fejlesztési elképzelések megfogalmazása során. A workshop első eleme az ún. külső - belső cellás SWOT közös összeállítása a kapott helyzetelemzés alapján. A második alkalommal az elkészült SWOT alapján meghatározzák a térség stratégiáját, célrendszerét, és lebontják intézkedések szintjéig, 1-2 mondatban meghatározva azok tartalmát. Az utolsó alkalommal pedig kísérletet tesznek intézkedéseként 1-2 projekt definiálására. E folyamatban az egyes csoportok minden esetben a saját szerepüknek megfelelő szektor érdekeit hivatottak képviselni.

E módszer segítségével a hallgatók gyakorlatban is kipróbálhatják a félév során elsajátított ismereteiket, és lehetőségük nyílik, hogy – még ha csak modellezett körülmények között is – betekintést nyerjenek a területfejlesztés érdekektől erősen befolyásolt folyamatába. Továbbá a workshop kiválóan alkalmas a résztvevők különböző képességeinek (pl. csapatmunka, információsűrités, kommunikációs készség, problémamegoldó készség) fejlesztésére is.

A mesterszakon – jellegéből adódóan – több területfejlesztéssel foglalkozó tárgy is van, amelyek teljesítésével a hallgatók szélesebb körű szakmai ismeretekre tesznek szert, és alkalmassá válnak tervezői-elemzői pozíciók betöltésére is. A képzésben kötelező

tantárgyként jelenik meg a regionális politika és területfejlesztés kurzus, amely az alapképzésen folyó területi tervezés kurzushoz hasonló, valamint a regionális elemzési módszerek, amely a hallgatók (területi) elemzői eszköztárát hivatott bővíteni. Ezen kívül választható tantárgyként kapott helyet a „Térségfejlesztés a gyakorlatban” című óra, amely a megszerzett ismeretek gyakorlati alkalmazásához segíti hozzá a diákokat. A kurzus során a hallgatók kis csoportos munkában a valóságból vett témákat dolgoznak fel, valós projektekbe kapcsolódnak be. A kontaktórákon közös gondolkodás, problémamegoldás zajlik. A hallgatóktól elvárt az óráról-órára történő készülés, amely prezentációk, infosheetek formájában ölt testet. A projektek többsége az egyetemen nemrégiben alakult Gazdaság- és Vállalkozásfejlesztési Központ tevékenységével áll szoros kapcsolatban, ezért a Központ szakértői is részt vesznek a munkában. Az eddigi szemeszterek során a hallgatók közvetve bekapcsolódhattak Csongrád megye, következő időszaki tervezési munkáiba, kistérségi helyzetelemzéseket és gazdaságfejlesztési programcsomagokat készíthettek el, valamint az utóbbihoz kapcsolódóan néhány hallgató részt vehetett két kistérség tervezési workshopján is, ahol részben a kurzuson közösen elkészített anyagok tartalma került ütköztetésre. Ezzel a módszerrel a hallgatók megismerhetik az EU fejlesztéspolitikáját, annak gyakorlati alkalmazhatóságát, továbbá élesben kaphatnak visszacsatolást gondolataik és probléma megoldási módszereik helyességéről, amelyek a későbbi munkájukhoz szolgálhatnak hasznos tapasztalatokkal.

A TERÜLETFEJLESZTÉSI KÉPZÉS NÉHÁNY ÁLTALÁNOS JELLEMZŐJE

A képzés kínálati oldaláról elmondható, amint láttuk, hogy elég gazdag. Ennek oka, hogy a területfejlesztés sok oldalról közelíthető, Nemes Nagy erről így ír (2006, 72): „A tevékenység határozott gazdaságfejlesztési tartalma megkérdőjelezhetetlenné teszi a közgazdaságtani ismeretkört, a „területi” tartalom pedig természetesen hívja magával a térbeli tájékozottság alapdiszciplináját: a geográfiát. ... Egy területfejlesztőnek (területi tervezőnek, regionalistának) feltétlenül szüksége van másfajta ismeretekre is. Ezek között – a tradicionális tudományterületeken – mindenekelőtt az építészet-urbanisztika, a szociológia, az igazgatástudomány, a kartográfia és a térelemzés módszertanához legközelebbi statisztikaág, a területi statisztika ismereti magjára is szüksége van. Mindez a legújabb évtizedekben még tovább bővült: a társadalmi térbeli jelenségeket kiemelt kutatási témájának valló regionális tudománnyal vagy az informatikával érintkezési felületet képező térinformatikával.” Az, hogy mindezt a képzési formák mindenütt nyújtani

tudnák, kevésbé jellemző, inkább megfigyelhető az adott oktatási intézmény fő profiljának dominanciája, s erre épülnek a többi tudományterület kapcsolódó témakörei.

Az egyes képzési helyeken a meglévő oktatógárda meghatározó a tárgy-készlet és a tartalmak kialakításánál, az oktatók speciális szakmai tudása sokat formál egy-egy képzés átadásra kerülő ismeretein.

A kínálat kapcsán kiemelhető, hogy több szakmai műhelyben több tankönyv született, de számos hazai szakkönyv is a tananyag részévé vált. Ilyen tan- és szakkönyvek például Bartke 1995, Horváth 1998, Rechnitzer 1998, Winkler 1999, Beluszky et al 2000, Forman 2001, Pálné 2001, Horváth 2003, Illés 2003, Süli-Zakar et al 2003, Bartke et al 2004, Bernek et al 2004, László-Pap 2007, Kengyel 2008, Rechnitzer-Smahó 2011, Fábíán-Forman 2011, Nagy-Heil szerk. 2013).

A gond, hogy míg egy EU-ciklus legalább döntően változatlan, s így készülhetnek nem túl hamar elévülő munkák, addig a hazai területfejlesztés gyakorlata sűrűn változik, így ehhez gyakorlati jegyzetet folyamatosan frissíthető elektronikus formában célszerű ma már írni. Ehhez kapcsolódik, hogy míg a munkaerő-piaci gyakorlat igényelné az aktuális ismereteket, addig ezek dominánssá váló oktatása - a változások és így az elévülés miatt - erősen meggondolandó. Mindenképp szükségesek azonban az elméleti alapok, és az egyes fő területfejlesztési korszakok (Európa és Magyarország) jellemzőinek és az ezeket jól tükröző, meghatározó dokumentumok ismerete. Fontos, hogy a területfejlesztés nem szűkülhet le az EU-mechanizmusok oktatására-számonkérésére, bár az uniós támogatások jelenleg minden szférában (államigazgatás, önkormányzat, magánszféra) dominánsak.

Nem szabad megfeledkezni a más jellegű területi kérdések elméleti és gyakorlati oktatásáról sem (regionális gazdaságtan, regionális tudomány, telephelyelméletek vagy épp a globalizáció témaköre), és arról sem, hogy a területfejlesztés súlypontja a fejlesztések eredményeinek (részben eredménytelenségének) hatására folyamatosan helyeződik át a jellemzően infrastruktúra centrikus fejlesztés felől a gazdaságfejlesztés, majd a humán erőforrás és a környezeti értékek irányába.

A területfejlesztés hazai oktatói gárdája - akár maga a szakpolitika - elég sokszínű. Lényeges kiemelni ennél a szakterületnél, hogy nem célszerű kizárólag tudományos profilú oktatás, hanem igény van arra, hogy egyrészt az oktatók is kisebb-nagyobb mértékben részt vegyenek a szakpolitikában, valamint célszerű külső előadókat is bevonni, akár egy kurzusra, akár csak egy-egy alkalomra. Nagy előnye a képzésnek, ha a diákok főállású területfejlesztőket látnak (motiváló tényező); ebben például nagy segítséget jelenthet, ha a szakon végzett, szakmában elhelyezkedett hallgatókat sikerül vissza csábítani egy-egy

alkalomra. Amit még ki kell emelni, hogy egy-egy felsőoktatási intézményben nemcsak oktatást, szakmai gyakorlatot, de kutatást is elvárnak, így egy-egy oktató egyszerre próbálja a szakpolitikát tanítani, tudományos cikkeket, könyveket írni a témában, valamint a szakpolitikában résztvenni; ez nehezen megy egyszerre.

Nagyon lényeges a terep- és a szakmai gyakorlat a képzés során, itt szembesül a leendő szakmájával a hallgató és itt tanulja meg a vizsgálati módszerek gyakorlatát. Ezek megszervezése, koordinálása a sok diák és a korlátozott számú fogadóhely miatt azonban nehézkesen megy.

Az egyetemi keretekben is fontos a gyakorlat. Az elmúlt években erre többféle kísérlet történt, például az intézmény részt vesz szakpolitikai munkában, amelybe a hallgatókat is bevonják különböző kurzusok keretében (ld. pl. a korábban leírt szegedi példát), vagy együttműködés alakul ki az egyetem és egyes szakpolitikai intézmények, térségi szervezetek között (ld. pl. az LHH kistérségek és az egyetemek együttműködése (<http://mitemuhely.hu/lhh/felhivas,6.html>)).

Ki kell emelni, hogy elég szélessé vált napjainkra a területfejlesztés munkaerőpiaca, egyrészt az egész folyamat tekintetében: a pályázatírótól a projektmenedzseren át az ellenőrző hivatalnokig; másrészt a különböző területi szintek feladatai tekintetében: a kistérségi szinttől a megyén, régión és országos szinten át az Európai Unióig. Kérdés, hogy ezekre mennyire az általános területfejlesztési képzés adja meg a muníciót, valamint mennyiben kell szakosodnia ezen a téren egy-egy oktatási formának.

A tapasztalatok azt mutatják, hogy egy-egy oktatási forma el-eltér abban, hogy mire készíti fel a végzettet: egyik véglet a brüsszeli eurokraták, a másik véglet a hazai kistérségi menedzserek képzése. (Előbbieket esetében például kiemelten fontos a nyelvismeret és a külhoni képzésben való rövidebb-hosszabb részvétel (pl. ERASMUS), utóbbiaknál a társadalom és gazdaság lokális működésének ismerete.)

A keresleti oldalról (hallgatók) elmondható, hogy nagy az érdeklődés a szakterület iránt. A hallgatói állomány tudása azonban így, ha nincs erősen szűrve az elején, elég vegyes. Sokszor felbukkan a legújabbkori történelmi-politikai, az európai uniós és a földrajzi ismeretek hézagossága. A BSc/BA és MSc/Ma jellegű képzés e területen is kisebb gondot okoz több szempontból.

Egyrészt jó lenne az egymásra építkezés, például elméleti alapok az alapszaknál, majd erre építve gyakorlati ismeretek a mesterszakon, ugyanakkor az átjárhatóság miatt ilyen nem lehet megvalósítani, sőt az alapképzésnél is kellenek fontos gyakorlati ismeretek, mert egyesek nem is kívánnak továbblépni a képzésben. Úgy is megjelenhet ez, hogy míg az

alapképzés a területfejlesztés fejlesztési részében való jártasságot adja (pályázatok, projektek), addig a mesterszakon már az elemzésben, tervezésben, a szakpolitika alakításában való részvételre való felkészítés (is) zajlik.

Másik gond, hogy egy más képzési helyről MSc/MA képzésre helybe érkezők és a helyben alapszakot végzettek között gyakorta felmerülhet egy tudásbeli különbség, ki mit mennyire tud, ki mit milyen formában tanult, és így előfordulhat felzárkóztatás céljából egyes alapszakos ismeretek ismétlése, vagy pedig az újonnan érkezők lemorzsolódása.

ZÁRADÉK

A hazai szakpolitika igényli a jó elemző, tervező, fejlesztő szakembereket, akik kezébe Magyarország és térségeinek sorsa kerül. Nem mindegy, hogy kiket és milyen tudással bocsátanak ki a felsőoktatási intézmények. Emiatt mindenképp célszerű a képzési tapasztalatok időnkénti áttekintése, az egyes képzési helyek, oktatók tapasztalatcseréje. A konferencia-szekció és ez az írásmű is ezt a célt szolgálta, és reményeink szerint további szakmai konzultációkat indít el a jövőben.

SUMMARY

This paper is based on the lectures held at the conference of the Hungarian Society of Regional Science (2013, Kaposvár, Section: „The knowledge of EU regional policy in higher education”) on the one hand, and on the other hand it is based on studies and data of the education of regional policy experts. The aim of this paper is to give information about some current general and local specifics of the education of regional policy experts in Hungary in the 2010s.

In Hungary the education of regional policy experts had little importance in the eighties, there were only some related courses at universities. Their education became widespread in the nineties due to the transition (democracy, market economy, regionalisation etc. and the related revaluation of geographical space) and the EU accession. Offices, regional agencies, and companies interested in regional policy had a growing need for professionals, and an increasing number of students wanted to learn regional policy, so at some universities and colleges new forms of education were started. After an interval of a few years, education began at more and more universities in Budapest and in the country.

In the 2010s there are different forms of the education of regional policy experts (courses, education specializations) at 16 universities (BA, BSc, MA, MSc), and at some universities it is a part of the education of economists, geographers, sociologists etc. As a result, there are differences between the forms of education, at some places economy, at other places geography is basic, and different important parts of regional policy (statistical methods, administrative knowledge, cartography, regional economy, regional planning etc.) appear in the curriculum.

The education depends on the teachers, who are diversified but most of them are interested in regional policy because some of them have worked for regional policy and others do expert work besides teaching. Universities and colleges expect education and research from the teachers, in addition, doing expert work is also important but it requires a lot of time.

The courses have to include the theoretical basis and different types of regional policy, not only the practice of the EU regional policy, although nowadays the subsidy of the EU is dominant in Hungary, therefore its practice is also important. Many regional policy coursebooks were written by professionals of regional policy, but regional policy has changed frequently in Hungary, therefore the subject-matter of these types of books may lapse quickly. (The books of EU regional policy are more permanent.) In some forms professional practice and field trips are important parts of education. The universities often cooperate with offices and

companies to ensure professional practice for their students. This practice is important when the graduates try to get a job.

The labour market of regional policy is wide, there are different jobs for graduates. Some of them work in national, regional or local government, some of them work at firms (experts of spatial planning and regional development, application writers, project managers etc.) and some of them do research and teach regional policy. In the 2010s the Hungarian labour market of regional policy is dynamic. The contact with graduates helps the education if some of them participate in some courses.

In the 2010s a lot of students are interested in regional policy. The problem is that their knowledge is diversified; it sometimes lacks the knowledge of geography, history and EU. It is also problematic that the education is divided into BSc/BA and MSc/MA because changing the old system (five years) was not simple. The question arises: where is the place of teaching theoretical and practical knowledge in the education.

Regional policy is important for Hungary because there are under developed regions, and microregions, Hungary gets a lot of support from the EU and its effective use requires professionals. Therefore we have to pay more attention to the education of regional policy experts.

IRODALOMJEGYZÉK

- Bartke, I. (1995). *Területfejlesztés*. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest.
- Bartke, I., Czira, T., Vidéki, I., Volter E. (2004) *Egyensúlyi modellezés kistérségek fejlesztésének megalapozásához*. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest.
- Beluszky, P. et al (2000). *A terület- és településfejlesztés kézikönyve*. CEBA Kiadó, Budapest.
- Berneke, Á., Kondorosi, F., Nemerkenyi, A., Szabó, P. (2004). *Az Európai Unió*. Cartographia Kiadó, Budapest.
- Fábián, A., Forman, B. (2011). *Alkalmazott strukturális politikák Közép-Európában (2000-2013)*. Nyugat-magyarországi Egyetem Kiadó, Sopron.
- Forman, B. (2001). *Az Európai Unió strukturális és előcsatlakozási alapjai*. Európai Tájékoztatói Központ, Budapest.
- Horváth, Gy. (1994). Mikrorégiók vizsgálatától az európai regionális együttműködések kutatásáig. *Tér és Társadalom*, 8, 221-233.
- Horváth, Gy. (1998). *Európai regionális politika*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs.
- Horváth, Gy. (2003). *Regionális támogatások az Európai Unióban*. Osiris Kiadó, Budapest.
- Illés, I. (2003). *Regionális gazdaságtan és politika*. Zsigmond Király Főiskola, Budapest.
- Kengyel, Á. (2008). *Kohézió és finanszírozás*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- László, M., Pap, N. (2007). *Bevezetés a terület- és településfejlesztésbe*. LOMART, Pécs.
- Nagy, S., Heil, P. szerk. (2013). *A kohéziós politika elmélete és gyakorlata*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Nemes Nagy, J. (2006). Geográfus területfejlesztők. A képzés tíz esztendeje sikertörténi. *Falu Város Régió*, 1, 72-74.
- Pálné Kovács, I. (2001). *Regionális politika és közigazgatás*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs.
- Rechnitzer, J. (1998). *A területi stratégiák*. Dialóg-Campus Kiadó, Budapest-Pécs.
- Rechnitzer, J. (2006). Mit hoz az egyetemi reform? *Falu Város Régió*, 1, 74-77.
- Rechnitzer, J.-Smahó M. (2011). *Területi politika*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Süli-Zakar, I. szerk. (2003). *A terület- és településfejlesztés alapjai*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs.
- Tatai, Z. (2005). *A területfejlesztés egyetemi oktatásáról*. Területfejlesztő Öregdiákok Közössége, Nyomdakész Kft., Budapest-Veszprém.
- Vidéki, I. (2010). Tatai Zoltán (1928-2010). *Földrajzi Közlemények*, 134, 474-475.
- Winkler, Gy. (1999). *Területfejlesztés. Kistérségek*. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest.